
KOHALIKU OMAVALITSUSE JA MAAKONNA TERVISEPROFIILI KOOSTAMINE

Juhised

Tervise Arengu Instituut

KOHALIKU OMAVALITSUSE
JA MAAKONNA
TERVISEPROFIILI
KOOSTAMINE

Juhised

Tallinn
2010

Käesolev juhendmaterjal on abiks omavalitsuse ja maakonna terviseprofili koostamise protsessi läbiviimisel. Juhendmaterjali esimene, sissejuhatav osa annab ülevaate terviseprofili olemusest, põhimõtetest, eesmärkidest, tulemitest ja seostest muude arengudokumentidega. Juhendmaterjali teine, terviseprofili koostamise osa annab juhiseid ja näpunäiteid terviseprofili koostamise protsessi ettevalmistamise ja läbiviimise kohta. Kolmas, indikaatorite osa sisaldab indikaatorite loendit, mis on üles ehitatud tervise arendamise valdkondlikkuse põhimõttel. Indikaatorid jagunevad vajalikeks ja soovituslikeks ning nende hulgast saab iga omavalitsus ja maakond valida terviseprofili koostamiseks talle tarvilikud indikaatorid.

Käesolev trükis on valminud Tervise Arengu Instituudi tellimusel, 2010
Igasugune materjali ebaseaduslik reprodutseerimine ja levitamine ei ole lubatud ilma Tervise Arengu Instituudi nõusolekuta.

Koostaja: Ingrid Tilts

Juhendmaterjali koostamist nõustasid:

Euroopa Sotsiaalfondi programmi „Tervislikke valikuid toetavad meetmed 2008–2009” paikkondliku tervisedenduse juhtrühma liikmed Ene Tomberg, Ülle Rüüson, Triinu Täht, Mats Estonius, Hille Ilves, Anu Kasmel, Aili Laasner, Mihhail Muzõtšin, Kati Karelson, Hele Leek-Ambur, Tiia Pertel, Mare Ruuge ja Aire Trummal.

Euroopa Sotsiaalfondi programmi „Tervislikke valikuid toetavad meetmed 2008–2009” paikkondliku tervisedenduse töörühma liikmed Sirje Kree, Eve Reincke, Elo Paap, Vilma Tikerpuu, Ene Augasmägi, Hele Leek-Ambur, Laura Aaben, Kerli Mooses ja Tiia Pertel.

Keeletoimetaja: Kairi Tamuri
Trükkinud: Tallinna Raamatutrükikoja OÜ
ISBN: 978-9949-9009-4-7

Tasuta jagamiseks

SISUKORD

EESSÕNA	4
MÕISTETE SELGITUSED	5
I OSA: SISSEJUHATUS	9
1.1. Mis tervist mõjutab?	9
1.2. Mis on terviseprofiil?	9
1.3. Terviseprofiili eesmärgid ja tulemused.....	10
1.4. Kellele on terviseprofiil suunatud?	11
1.5. Terviseprofiili koostamise põhimõtted.....	11
1.6. Seos muude arengudokumentidega	12
1.6.1. Omavalitsuse arengukava	12
1.6.2. Tervisetemaatika kajastamine arengukavas.....	13
1.6.3. Üldplaneering.....	13
1.6.4. Rahvastiku tervise arengukava aastateks 2009–2020.....	13
1.7. Terviseprofiili koostamine kui strateegilise planeerimise protsess.....	15
II OSA: TERVISEPROFIILI KOOSTAMINE	16
2.1. Profiili koostamise etapid	16
2.3. Juhi määramine ning meeskonna ja juhtrühma loomine	17
2.4. Profiili ulatus ja maht	18
2.5. Andmeallikad	18
2.6. Partnerid	19
2.7. Ekspertabi	20
2.8. Tegevus- ja ajakava	20
2.9. Inimressurss ja eelarve	21
2.10. Andmete ja info kogumine, salvestamine ning säilitamine.....	21
2.11. Andmete analüüsimine ja tõlgendamine.....	23
2.12. Profiili koostamine, tulemuste esitamine ja levitamine	24
2.13. Profiili koostamise protsessi hindamine	27
2.14. Profiili koostamise järjepidevus.....	27
2.15. Loogilise raamistiku maatriks terviseprofiili koostamise planeerimise abivahendina.....	28
III OSA: INDIKAATORID	34
3.1. Ülevaade indikaatoritest.....	34
3.2. Ülevaade teemavaldkondadest	35
3.3. Andmebaaside ja andmeesitlussüsteemide tutvustus	36
LISALUGEMIST.....	40

EESSÕNA

Hea lugeja

Järgnevad leheküljed on kasutusjuhend ühele olulisemale tööriistale piirkonna inimeste tervise parandamisel – paikkonna terviseprofiilile. Nii nagu matkaja mõistab hinnata kaarti ja kompassi, teab ka iga planeerimisega kokkupuutunu, et muutus saab alguse hetkeolukorra hindamisest. Terviseprofiil on üks maailmas laialdast kasutust leidnud võimalus saada hea ülevaade piirkonna inimeste terviseseisundist ja seda mõjutavatest teguritest. Teadmine sellest, mis on hästi ja mis halvasti, võimaldab oma edaspidised tegevused suunata õigesse kohta ning kulutada nappe vahendeid targalt ja tulemuslikult.

Terviseprofiili koostamise juhendi väljatöötamist ja sellealaseid koolitusi toetab Euroopa Sotsiaalfond Eestis inimressursi arendamise rakenduskava raames. Vananev rahvastik ning tugev ja seetõttu kulukas sotsiaalsüsteem seab Euroopa Liidule globaalses konkrentsis püsimiseks täiendavaid ülesandeid. Oma võimalust läbi lüüa näeb Euroopa Liit eelkõige teadmispõhises majanduses ning kvalifitseeritud ja produktiivses tööjõus. Esiplaanile tõusevad seega haridus, teadus ning inimeste tervis. Rahvastiku vananemisel muutub eriti oluliseks inimeste töövõime, s.o hea tervise säilitamine kõrge eani. Tervist kui majanduse jaoks olulist ressursi tuuakse esile ka uuendatud Lissaboni strateegias, mis sõnastab Euroopa Liidu lähiaastate arengueesmärgid.

Inimressursi arendamise rakenduskava on aastatel 2007–2013 aluseks Euroopa Sotsiaalfondi vahendite kasutamisele Eestis. Kava jaguneb viide prioriteetsesse suunda, millest kaks on suunatud haridus- ja teadusvaldkonna arendamiseks, üks panustab uuendusmeelsemasse ettevõtlusse ning üks arendab Eesti riigi haldusvõimekust. Sotsiaalministeeriumi ellu viia on kolmas prioriteetne suund: pikk ja kvaliteetne tööelu, mille üldeesmärk on tööhõive suurendamine ja tööelu kvaliteedi parandamine. Selle suuna alt rahastatakse ka tervisedendusliku sisuga meetet „Tervist toetavate valikute soodustamine”, mille raames korraldab Tervise Arengu Instituut programmilisi tegevusi ning avatud taotlusvoorus on võimalik paikkonna tervisedenduse projektidele raha taotleda.

Nii programmi kui ka avatud taotlusvoorude juures on oluline pidada meeles prioriteetse suuna üldeesmärki. Kui tervisevaldkonna inimesed on üldjuhul harjunud mõtlema tööst, selle olemasolust või puudumisest, töötingimustest ja töö kvaliteedist pigem kui ühest tervise mõjurist, siis antud programmis pööratakse enam tähelepanu tervisele kui ühele tööjõu kvaliteeti ja produktiivsust mõjutavale tegurile ning kõigi tegevuste puhul tuuakse eraldi välja seos tööturu ja tööjõuga. Tervist nähakse siin eelkõige sisendina tööturule, olulise ressursina, mis vajab arendamist ja hoidmist.

Tervis on ressurss, mille hoidmisele ja arendamisele tehtud kulutused on tulus investeering. Terviseprofiil heidab valgust selle ressursi tänapäevasele seisukohale. Ent nagu latern haarab oma valgusvihku vaid osa ümbrusest, nii on ka terviseprofiili fookus tema autori määrata. Järgnevad leheküljed pakuvad välja ühe lahenduse paikkonna terviseseisundit kaardistada, tuues ära ka soovitatava indikaatorikogumi. Lõplik, oma piirkonna eripäradega arvestav valik jääb siiski iga autori enese teha.

Hanno Pevkur
Sotsiaalminister
Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium

MÕISTETE SELGITUSED

Eesmärk: hetkeolukorra analüüsi alusel püstitatud konkreetne mõõdetav siht, mis väljendab taotletavat mõju või tulemust.

Elukeskkond: koosneb füüsilisest ehk loodus- ja tehiskeskkonnast (pinnas, õhk, vesi, hooned, rajatised, teed), sotsiaal-majanduslikust keskkonnast (tööhõive, haridus, kultuur, transport, elamumajandus, tööstus, teenused, tervishoid, hoolekanne jne) ja psühho-sotsiaalsest keskkonnast (suhted kogukonnas, valitsemise tavad, poliitikakujundamise viisid jne).

Elukvaliteet: inimarengut ja ühiskonna arengut mõjutavate sotsiaalsete, tervise-, majanduslike ja keskkondlike tingimuste vastastikuse koostoime tulemus. Elukvaliteet on inimestele kättesaadavate kaupade ja teenuste kvantiteedi ja kvaliteedi mõõdik.

Hea valitsemistava: tõhus ja õiglane avalik haldus, mis hõlmab selliseid põhimõtteid nagu õigusriiklus, avaliku sektori aruandekohustus üldsuse ees, otsusetegemise läbipaistvus, otsuste vastavus elanike ootustele ja vajadustele, otsuste tulemuslik rakendamine, osalusdemokraatiale tuginemine ja konsensusele orienteeritus, avalike teenuste osutamine mõistliku aja jooksul, võrdne kohtlemine ja kaasatus ning kompetentsus.

Hindamine: sekkumist puudutavate andmete süstemaatiline kogumine, analüüs ning aruandlus tulemuslikkuse, mõju ja protsessi analüüsiks eesmärgiga parandada projekti/programmi kohta käivate otsuste vastuvõtmist.

Kaasamine: ühenduse liikmeskonna või sihtrühma paremini rakendamine või aktiveerimine oma eesmärkide saavutamisel ja nende üle otsustamisel; avaliku võimu või äriettevõtete tegevus, mille sihiks on anda kodanikele või neid esindavatele ühendustele võimalus osaleda neid mõjutavate otsuste tegemisel.

Kogukond: rühm inimesi, kes jagab ühist kultuuri, väärtusi ja norme, omab ühist identiteeti ning on organiseerunud sotsiaalsesse struktuuri vastavalt mingi aja jooksul arenenud suhetele. Üksikisikud võivad kuuluda mitmesse kogukonda, mis põhinevad kas asukohal, tegevusalal või ühistel sotsiaalsetel või vaba aja veetmise huvidel. Kogukond võib olla ka virtuaalne, näiteks kujuneda interneti vahendusel.

Kogukonna kaasatus: protsess, mille kaudu tekib inimestel võimalus aktiivselt osaleda neid puudutavate küsimuste määratlemises, nende elu mõjutavate tegurite üle otsustamises, poliitikate kujundamises ja elluviimises, teenuste planeerimises, arendamises ja osutamises ning muutuste saavutamiseks vajalikes tegevustes.

Kogukonna tervist toetav tegevus: kogukonna võimestumisele, identiteedi arengule ja elukorraldusele suunatud tegevus. Tegevuse sisu on osalemine oluliste prioriteetide määramisel, otsuste tegemisel, strateegiate planeerimisel ja nende rakendamisel parema tervise saavutamiseks.

Kohalik omavalitsus: valla või linna demokraatlikult moodustatud võimuorganite õigus, võime ja kohustus seaduste alusel iseseisvalt korraldada ja juhtida kohalikku elu, lähtudes valla- või linnaelanike õigustatud vajadustest ja huvidest ning arvestades valla või linna arengu iseärasusi.

Omavalitsuse tervis: omavalitsuses indiviididele, perekondadele ja kogukondadele toimet avaldavate kõigi sotsiaalsete, keskkondlike ja füüsiliste mõjurite tulem (WHO määratlus).

Paikkond: täpselt piiritlemata suurem maa-ala, piirkond maastikul, ka asustatud (maa)koht koos selle lähema ümbrusega. Tervisedenduse kontekstis Eestis on paikkonnana mõistetud ka teatud piirkonda koos seal elavate inimestega, keda võib ühendada kas elukoht, töökoht, etnilisus või paikkonna kombed või mingi muu kokkukuuluvustegur.

Planeerimine: pidev protsess, mis sisaldab (sekkumise) informatsiooni katkematut analüüsimist, otsuste tegemist ja tulevikuplaanide koostamist – kõik suunatud sellele, et saavutada (sekkumise) eesmärgid.

Rahvastiku tervis: terviseseisundi statistiliste ja demograafiliste näitajatega mõõdetav riigi või piirkonna rahvastiku või selle osa tervisetase.

Rahvatervis: tervise edendamise, haiguste ennetamise ja eluea pikendamise teadus ja praktika, mida viiakse ellu kas kogu rahvastikule või selle teatud rühmadele suunatud tervist mõjutavate sekkumiste kaudu.

Sekkumine: tervist hoidva käitumise edendamisele ja tervist kahjustava käitumise vältimisele suunatud tegevus.

Sektoritevaheline koostöö: tunnustatud ühendus ühiskonna erinevate sektorite vahel, mis on tekkinud tervisetulemuste või vahepealsete tervisetulemuste saavutamiseks viisil, mis on tõhusam, töövilasmisem ja säästvam tervisesektori eraldi tegutsemisest.

Sotsiaalmajanduslik seisund: kirjeldab üksikisiku või perekonna suhtelist asetust ühiskonnas ja on määratletud selliste teguritega nagu haridustase, amet, sissetulek, maja või auto omamine jne.

Sotsiaalne kapital: kogukonna elu käsitlev kontseptsioon, mis hõlmab indiviididevahelisi suhteid, sotsiaalseid võrgustikke, norme ja väärtusi, vastastikust toetust ja sotsiaalset usaldust.

Sotsiaalne sidusus: Euroopa Liidu kontekstis kirjeldatakse sotsiaalse sidususega ebavõrdsuse määra ning sotsiaalsete suhete ja sidemete tugevust ühiskonnas. Euroopa Nõukogus kasutatava mõiste kohaselt mõeldakse sotsiaalse sidususe all ühiskonna võimekust tagada oma kõigi liikmete heaolu, vähendada erinevusi ja vältida polariseerumist. Sidus ühiskond koosneb üksteist toetavatest vabadest inimestest, kes saavutavad ühiseid eesmärgi demokraatlikult.

Sotsiaalsed võrgustikud: sotsiaalsed struktuurid, mis koosnevad üksikisikutest ja gruppidest, mis on seotud omavahel spetsiifiliste suhetega, näiteks ühiste väärtuste, visiooni, ideede, ressursside või sõpradega.

Tervis: täieliku füüsilise, vaimse ja sotsiaalse heaolu seisund, mitte üksnes haiguse või puuete puudumine (Maailma Terviseorganisatsiooni põhikiri). Tervis on globaalse ökosüsteemi osa ja jätkusuutliku arengu eesmärk.

Tervis kõikides poliitikavaldkondades: horisontaalne, poliitikaga seotud täiendav strateegia, mis panustab elanikkonna tervise parandamisse. Eesmärk on uurida tervise mõjureid, mida saab teiste poliitikavaldkondade kaudu tervise parandamiseks muuta.

Tervisealane ebavõrdsus: mõõdetavad erinevused tervisekogemustes ja -tulemustes erinevate elanikkonna gruppide vahel vastavalt sotsiaalmajanduslikule seisundile, geograafilisele piirkonnale, vanusele, puudele, soole või etnilisele grupile. Ebavõrdsus

käsitleb objektiivseid erinevusi gruppide ja üksikisikute vahel, mis on mõõdetavad suremuse ja haigestumusega.

Tervisedendus: protsess, mis võimaldab inimestel suurendada kontrolli oma tervise üle ja sellega tervist parandada.

Terviseindikaatorid: tervise ja selle mõjurite näitajad. Indikaatorite alusel saab välja selgitada ja hinnata indiviidi või kogukonna tervise seisundit, võrrelda omavalitsusi omavahel ning jälgida aja jooksul toimuvaid muutusi ühe omavalitsuse piires.

Terviskäitumine: igasugune üksikisiku praegusest või eelnevast tervises seisundist johtuvalt ettevõetud tegevus tervise edendamiseks, kaitsmiseks või säilitamiseks, olenemata sellest, kas selline käitumine on lõppkokkuvõttes objektiivselt tõhus või mitte.

Tervisemõjurid ehk -determinandid: personaalsed, sotsiaalsed, majandus- ja keskkonnategurid, mis mõjutavad üksikisikute või elanikkonna tervist.

Terviseprofiil: elanike tervise ja seda mõjutavate tegurite kvantitatiivne ja kvalitatiivne kirjeldus, mis määratleb probleemid, sekkumist nõudvad valdkonnad ja vajalikud tegevused.

Terviseteenused: kõik osutatavad ja inimestele kättesaadavad teenused, mis avaldavad mõju inimese vaimse ja füüsilise tervise seisundile.

Võimestumine: pidev protsess, mis aitab suurendada üksikisiku, grupi ja/või kogukonna suutlikkust korraldada, kontrollida ja juhtida oma elu puudutavaid tegevusi.

Võrgustik: mittehierarhilisel alusel organiseerunud üksikisikute, organisatsioonide ja asutuste pühendumisel ning usaldusel põhinev koostöögrupp esilekerkinud probleemidega tegelemiseks.

I OSA: SISSEJUHATUS

Tervis on inimese elukvaliteedi üks alustalasid ning määrab suuresti selle, kui hästi või halvasti ta oma eluga toime tuleb. Inimeste kollektiivne tervis määrab selle, kui terve on linn või vald ning veelgi edasi vaadates, kui terve on riik.

1.1. Mis tervist mõjutab?

Tervist mõjutavad individuaalsed ealised, soolised ja pärilikud tegurid, mida ei ole võimalik muuta. Küll aga on suur hulk tegureid, mille mõju tervisele sõltub nii riigis kui ka omavalitsuses tehtavatest otsustest ja seeläbi kujundatavast elukeskkonnast, mis omakorda mõjutab inimese tehtavaid valikuid ja otsuseid ehk individuaalset eluviisi.

Elukeskkonnast tulenevad sotsiaalsed ja kogukondlikud mõjud, elu- ja töötingimused ning üldised sotsiaalmajanduslikud, kultuurilised ja keskkonnamõjud. Seega mõjutavad inimese tervist kõigis eluvaldkondades (haridus, kultuur, ehitus, liikluskorraldus, jäätmemajandus jne) tehtavad ja rakendatavad otsused.

Tervis ei ole tegevus, ei ole sportimine, tervislikult toitumine, mittersuitsetamine, soodsas keskkonnas elamine või töötamine. Tervis on nendest ja paljudest teistest tegevustest mõjutatud tulemus. Igapäevases elus kasutada olevad vahendid, üksikisikuid ja kogukondi mõjutavate tegurite kombinatsioonid määravad selle, kui terved on inimesed nii füüsiliselt kui ka vaimselt.

Kuna tervist mõjutavad kõigis eluvaldkondades tehtavad otsused ja ellu viidavad tegevused, nõuab paremate tervisetulemite saavutamiseks erinevate eluvaldkondade esindajate vahel koostööd ning kogukonna kaasamist. Kohalik omavalitsus, mis oma olemuselt on üksikisiku eelistusi ja käitumist kujundav väärtuste, tavade, normide ja motivaatorite kogum, kätkeb võimalusi ja ühtlasi vastutust kujundada elukeskkond selliseks, mis võimaldab inimestel teha tervislikke valikuid.

1.2. Mis on terviseprofiil?

Terviseprofiili koostamine on omavalitsuse või maakonna elanike tervise ja seda mõjutavate tegurite kaardistamine. Terviseprofiili sisendiks on nii indikaatorite alusel kogutud andmed kui ka kogukonnaliikmetelt, otsusetegijatelt ning tervise- ja muude valdkondade spetsialistidelt kogutud arvamused ja info. Protsessi väljund on otsusetegijaile ja kogukonnale esitatav profiil, milles kirjeldatakse nii teksti kujul kui ka graafiliselt lisaks kogukonna terviseseisundile terviseprobleeme ja -vajadusi ning nende võimalikke lahendusi. Profiil on aluseks tervise arendamise tegevuskava koostamisele, milles püstitatakse konkreetsed eesmärgid tervisetulemite parandamiseks ning määratletakse nende saavutamiseks vajalikud tegevused, ressursid ja vastutajad.

Terviseprofiil on abivahend inimeste ja keskkonna terviseseisundi mõõtmisel, hindamisel, analüüsimisel, paremate tervisetulemite eesmärgistamisel ning nende saavutamiseks vajalike tegevuste ja vahendite määratlemisel.

1.3. Terviseprofili eesmärgid ja tulemused

Eesmärgid

Terviseprofili koostamise eesmärk on juhtida tähelepanu omavalitsuses või maakonnas tehtavate otsuste tervise mõjudele, tagada tervise arendamise teemaatika integreerimine omavalitsuse ja maakonna arengukavasse, anda terviseküsimustele laiem kõlapind nii elanike kui ka otsusetegijate hulgas, aktiveerida kogukonna liikmeid tegutsema paremate tervisetulemite saavutamiseks ning luua eeldused rahvastiku tervise parendamiseks.

Terviseprofili abil saame

- koondada tervist puudutava olulise info
- selgitada välja terviseprobleemid ja -vajadused
- selgitada välja tervist mõjutavad tegurid
- selgitada välja tervise parendamist võimaldavad tegevused
- stimuleerida tervisemuutusi
- edendada valdkondadevahelist koostööd
- anda avalikkusele, poliitikutele, erinevate valdkondade spetsalistele ja otsusetegijatele kergesti arusaadaval viisil teavet tervise mõjuritest
- muuta tervise teemaatika nähtavamaks

Terviseprofili koostamise eesmärk on suurendada elanikkonna heaolu ja tõsta inimeste elukvaliteeti parema tervise kaudu.

Tulemused

Tegevuse aktiveerimine tervise parendamiseks, milleni jõutakse

- andes elanike tervise kohta täpset, päevakohast, erapooletut ja sõltumatut infot
- andes tervist mõjutavate tegurite kohta täpset, päevakohast, erapooletut ja sõltumatut infot
- analüüsides infot lähtuvalt selle mõjust tervisele
- selgitades välja tervise parendamiseks vajalikud tegevused ja ressursid
- kaasates kogukonda terviseplaneerimisse
- innustades kõiki elanikerühmi tegutsema tervise parendamise nimel
- seades eesmärgid muutuste mõõtmiseks

Terviseprofili koostamise tulemusena suureneb elanike rahulolu eluga ning selle juhtimisega oma linnas, vallas ja maakonnas, mis omakorda soodustab elanikkonna püsijäämist omavalitsusse ja maakonda.

Lisaks tervisetemaatika käsitlemisele aitab terviseprofili koostamine kaasa jätkusuutliku poliitika kujundamise, integreeritud planeerimise ja hea valitsemistava edendamisele omavalitsuses

- määratledes üldised väärtused vastukaaluna üksikute huvigruppide väärtustele
- integreerides kogukonna erinevate rühmade vajadused ja huvid

- suurendades otsusetegemise läbipaistvust ja ootustele vastavust
- soodustades ressurside efektiivsemat planeerimist ja kasutamist
- soodustades kogukonnale aru andmist
- arendades valdkondade ja sektorite vahelist partnerlust ja koostööd
- suurendades osalusdemokraatiat vastukaaluna kogukonna tõrjumisele
- arendades sotsiaalset kapitali kogukonna võimestamise kaudu arendus- ja otsusetegemise protsessides osalemiseks
- tõstes institutsionaalset suutlikkust ja suurendades kompetentsust
- tõstes kohaliku valitsemise legitiimsust

1.4. Kellele on terviseprofiil suunatud?

Terviseprofiil on suunatud

- kõigile omavalitsuse ja maakonna elanikele terviseteadlikkuse tõstmiseks ja terviseõjuriite paremaks mõistmiseks;
- erinevate valdkondade spetsialistidele, otsustegijatele ja poliitikutele tervisetemaatika paremaks mõistmiseks ning valdkondadevahelise koostöösuutlikkuse tõstmiseks parema tervise nimel. Terviseprofiil aitab selgemini näha seoseid erinevates valdkondades tehtavate otsuste ja planeeritavate tegevuste ning terviseõjude vahel.

1.5. Terviseprofiili koostamise põhimõtted

Kuigi terviseprofiili koostamine on omavalitsuse ja maakonna vajadusi arvestav paindlik protsess, on oluline järgida mitut põhimõtet:

- terviklikkus – ükski inimeste tervist mõjutav valdkond ei tohiks olla profiilist teadlikult välja jäetud
- integreeritus linna/valla ja maakonna arengukavasse – linna-/vallavalitsustel ja maavalitsustel on oluline kujundada arengukavas tervisetemaatika käsitlemise praktika, mis tagab terviseküsimate nähtavuse linna, valla ja maakonna jätkusuutlikul arendamisel
- kaasatus – terviseprofiil peab peegeldama erinevate asjaosaliste (kogukonnarühmad, erinevate valdkondade spetsialistid, poliitikud) hinnanguid ja arvamusi
- võrreldavus – inimeste terviseseisund omavalitsuses ja maakonnas peab olema võrreldav ajas mingite kokkulepitud või normatiivsete indikaatorite alusel
- tõendus põhinevus – tõendus põhinevus tagavad asjakohastest ja tunnustatud allikatest kogutavad kvantitatiivsed ning kvalitatiivsed andmed ja info
- avalikkus – andmed ja analüüsitulemused peavad olema piiranguteta ja kergesti kättesaadavad avalikuks kasutamiseks
- regulaarsus – kuna elukeskkonna tingimused ja nende mõju inimeste tervisele muutuvad ajas, on vajalik terviseprofiili koostada regulaarselt

1.6. Seos muude arengudokumentidega

1.6.1. Omavalitsuse arengukava

Arvukate seadusandlike aktidega on kohalikule omavalitsusele pandud suur hulk kohustusi ja ülesandeid, millele lisanduvad muudki lahendamist vajavad küsimused. Et kohaliku elu arendamiseks langetatavad otsused ja kavandatavad tegevused oleksid võimalikult positiivse mõjuga inimeste tervisele ja elukvaliteedile, on vaja põhjalikku analüüsi ja planeerimist.

Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse kohaselt peab iga omavalitsus koostama arengukava, mis analüüsib omavalitsuse majanduslikku ja sotsiaalset olukorda ning keskkonnaseisundit ja on kõige olulisem arengut suunav dokument omavalitsuses.

Tihti piirduakse omavalitsuste ja maakondade arengukavades olukorra kirjeldamisega, millele ei eelne sisulist analüüsi erinevates eluvaldkondades korraldatud tegevuste mõjust inimeste tervisele ja heaolule. Arengukava koostamise käigus analüüsitakse pigem valdkonna olukorda ja arengut, mitte valdkonna arendamise mõju inimesele. Kuna enamik arengukavasid on valdkonnapõhised, seatakse eesmärgid ning kavandatakse tegevused ühe valdkonna raames ehk vertikaalselt. Sageli jääb hindamata see, kuidas ühes eluvaldkonnas tehtavad otsused ja tegevused mõjutavad teisi valdkondi ehk analüüsimata jäävad horisontaalsed mõjud.

Sellise levinud praktika üheks põhjuseks on olukorda analüüsida ja hinnata aitavate üldkasutatavate juhiste puudumine ning seda tühimitu püüab käesolev juhendmaterjal täita.

Enamikku eluvaldkondi hõlmava terviseprofili koostamine aitab kaasa linna/valla arengukava koostamise kvaliteedi tõstmisele ja võimaldab hõlpsamalt hinnata erinevatest teguritest lähtuvaid mõjusid. Käesoleva juhendmaterjali kolmandas osas väljapakutud indikaatorite pakett aitab koguda enamiku eluvaldkondade kohta tõendusmaterjali ja usaldusväärset infot, mille alusel on võimalik erinevaid mõjusid analüüsida ja hinnata ning seejärel planeerida vajalikke tegevusi.

Analüüsi ja hindamise põhjalikku kajastamist omavalitsuse arengukavas takistab ka arengukava lõppdokumendi optimaalse mahu säilitamise vajadus. Üksikasjalikumalt käsitlemist võimaldab valdkondlike arengukavade koostamine, mis on laialt levinud praktika omavalitsustes. Terviseprofili koostamise käigus kogutud info ning analüüsi- ja hindamistulemused annavad hea lähtekoha põhjaliku tervise arendamise kava kujundamiseks omavalitsuses. Samas võimaldab kogutud ja analüüsitud materjal koostada lihtsama struktuuriga tervise arendamise tegevuskava. See, millist varianti kasutada, lepatakse kokku profiili koostamise ettevalmistavas etapis.

Otstarbekas on viia ajaliselt kokku terviseprofili ja omavalitsuse arengukava koostamise protsess. Kui see ei ole võimalik, tuleb jälgida, et terviseprofili koostamisel kogutud info ja saadud analüüsitulemustega arvestatakse kohaliku omavalitsuse korralduse seadusest tuleneval arengukava iga-aastaselt korrigeerimisel.

Tingimata tuleb vältida olukorda, kus profiil ei ole sidus linna/valla arengukavaga ning kujuneb vaid kitsalt valdkondlikuks dokumendiks. Sidususe puudumisel on tõenäoline, et paljuski tunnetuslik tervisetemaatika, millel ei ole selgelt käega katsutavat väljundit, kaob teiste valdkondade varju ning seda ei eristata omavalitsuse elu ühe olulise osana. Üksnes tervisetemaatika omavalitsuse arengukavasse integreerimine tagab parematele tervisetulemitele viiva jätkusuutliku arendustegevuse omavalitsuses. Tervisetemaatika

käsitlemine volikogu kinnitatava linna/valla arengukava lahutamatu osana tagab terviseküsimumustele vajaliku tähelepanu pööramise.

1.6.2. Tervisetemaatika kajastamine arengukavas

Tervisetemaatikad on linna/valla või maakonna arengukavas soovitatav kajastada eraldi peatükis, mis tervisprofiilile tuginedes käsitleb kokkuvõtlikult kogukonna ja elukeskkonna tervise seisundit, sõnastab profiili leidude põhjal seatud eesmärgid ning planeeritavad tegevused. Tervise arendamise peatükk peaks hõlmama nii otseselt tervise edendamisele (nt tervislike eluviiside edendamine, tervisealane teavitustöö ning haiguste ja traumade ennetamine) suunatud meetmeid ja tegevusi kui ka tegema kokkuvõtte teistes valdkondades planeeritud meetmetest ja tegevustest, mis mõjutavad tervise arendamist omavalitsuses. Teistes valdkondades planeeritud tegevustest (nt transpordikorraldus, kergliiklusteede ehitamine, mänguväljakute rajamine, õpikeskkonna parandamine ja teenused eakatele) ülevaate andmine tervise arendamise peatükis aitab juhtida tähelepanu tervisemõjurite laiaulatuslikkusele ja selgemini aduda, et tervist mõjutavad kõik eluvaldkonnad. Selle peatüki täpne ülesehitus sõltub iga omavalitsuse või maakonna arengukava ülesehitusest.

Tervisetemaatika käsitlemine omavalitsuse või maakonna arengukavas

- sobitumine omavalitsuse või maakonna arenguvisioniga
- hea tervise määramine väärtusena
- kogukonna terviseseisundi, -probleemide ja -vajaduste kirjeldamine profiili leidude põhjal
- tervise arendamise eesmärkide sõnastamine
- eesmärkidele jõudmiseks vajalike tegevuste määramine
- tegevusteks vajalike ressursside määramine
- tegevuste eest vastutavate struktuuriüksuste või ametnike määramine

1.6.3. Üldplaneering

Teine oluline arendusdokument omavalitsuses ja maakonnas on planeerimisseaduse nõuetest tulenev ning omavalitsuse ja maakonna ruumilist arengut suunav üldplaneering, mille eesmärk on muu hulgas kavandatava ruumilise arenguga kaasneda võivate majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste mõjude ning looduskeskkonnale avalduvate mõjude hindamine ning selle alusel säästva ja tasakaalustatud ruumilise arengu tingimuste seadmine. Terviseprofiili koostamise käigus kogutud ja analüüsitud materjal on väärtuslik sisend nende mõjude hindamisel ja tervise arendamiseks oluliste seisukohtadega arvestamisel üldplaneeringu koostamise protsessis.

Lisaks panusele seadusjärgsete ja omavalitsuse või maakonna algatatavate arendusdokumentide koostamisse on profiili valmimise käigus kogutud info ja selle analüüs kasulik tugimaterjal erinevatest allikatest rahastamist taotlevate projektide koostamisel.

1.6.4. Rahvastiku tervise arengukava aastateks 2009–2020

Rahvastiku tervise arengukava aastateks 2009–2020 on seadnud Eestis tervise arendamise üldeesmärgiks tervena elatud eluea pikenemise enneaegse suremuse ja haigestumise vähendamise kaudu. Eraldi on arengukavas välja toodud viis temaatilist valdkonda, mis

toetavad arengukava üldeesmärgi saavutamist ja mis kajastavad sotsiaalse sidususe ja võrdsete võimaluste suurendamist, lastele tervisliku ja turvalise arengu tagamist, tervist toetava keskkonna kujundamist, tervislike eluviiside soodustamist ning tervishoiusüsteemi jätkusuutlikkuse kindlustamist (vt selgitusi nende valdkondade kohta käesoleva juhendmaterjali III osas). Nende temaatiliste valdkondade kaupa on arengukavas sõnastatud üldeesmärgi täitmiseks seatud prioriteetid, strateegilised eesmärgid ning meetmete kompleksid.

Omavalitsuste ja maakondade terviseprofiilide koostamine ning kohalikul tasandil inimeste tervise parendamiseks planeeritavad ja teostatavad tegevused annavad panuse arengukavas püstitatud üleriigiliste eesmärkide saavutamisele. Kuigi igas omavalitsuses ja maakonnas võib terviseprobleemides ja -vajadustes erisusi olla, aitavad rahvastiku tervise arengukavas seatud sihid püstitada tervise arendamise eesmärke ja kavandada nende täitmiseks tegevusi kohalikul tasandil.

Lisaks rahvastiku tervise arengukavale on veel hulgaliselt erinevates valdkondades välja töötatud riiklikke programme, arendus- ja tegevuskavasid ning muid arendusdokumente, milles püstitatud eesmärkide saavutamisele terviseprofiili koostamine kaasa aitab.

1.7. Terviseprofili koostamine kui strateegilise planeerimise protsess

Terviseprofili koostamise loogika järgib strateegilise planeerimise protsessi loogikat, hõlmates või puudutades selle kõiki etappe.

- A. Olemasoleva olukorra kaardistamine ja hindamine
Näitab, milline on olukord täna.
- B. Visiooni kokkuleppimine ja eesmärkide seadmine
Näitab, kuhu tahetakse tulevikus jõuda ja milliseid saavutusi selleks on vaja.
- C. Eesmärkide saavutamise strateegia(te) määratlemine
Näitab, millisel viisil nende saavutusteni jõutakse.
- D. Tegevuste määratlemine ja ressursside planeerimine
Näitab, mida on vaja ette võtta saavutusteni jõudmiseks ja millised vahendid on selleks vajalikud (aeg, raha, oskusteave, töö).
- E. Tegevuste elluviimine
Annab võimaluse uue olukorra saavutamiseks.
- F. (A) Seire, saavutatud olukorra kaardistamine ja hindamine
Näitab teostatud tegevuste mõõtmise ja hindamise kaudu, milline on saavutatud olukord.

Terviseprofili koostamine ehk hinnangu andmine kogukonna ja elukeskkonna tervises seisundile hõlmab strateegilise planeerimise protsessi etappe A ja F, st on ühe protsessi lõpp ja järgmise algus.

Profiili kaudu terviseprobleemide ja -vajaduste määratlemine ning nendest tulenevate võimalike lahendite ehk eesmärkide väljatoomine on seotud strateegilise planeerimise protsessi etapiga B.

Profiil võib täpsemalt määratleda ka selle, millisel viisil on kõige otstarbekam probleeme lahendada ja vajadusi täita ning välja pakkuda vajalikud tegevused ja ressursid. Kui üksikasjalikult strateegiaid, tegevusi ja ressursse profiilis käsitletakse, sõltub sellest, kuidas omavalitsuses või maakonnas kokku lepitakse, kuid strateegilise planeerimise protsessi etappidega C ja D on profiili koostamine igal juhul seotud.

II OSA: TERVISEPROFIILI KOOSTAMINE

2.1. Profili koostamise etapid

Terviseprofili koostamine on töö- ja ajamahukas protsess, mille aluseks on erinevate valdkondade spetsialistide, otsusetegijate ja kogukonna koostöö. Igas omavalitsuses või maakonnas võivad olla neile omased erisused sõltuvalt elukvaliteedi tasemest linnas, vallas või maakonnas ning arengu planeerimise varasemast praktikast ja ulatusest, kuid parima lõpptulemuse saavutamiseks on oluline kogu protsessi läbiviimine põhjalikult planeerida ja ette valmistada. Pärast ettevalmistavate tegevuste lõpetamist saab jätkata põhitegevuse etapiga. Käesolev materjal käsitleb terviseprofili koostamise protsessi kõiki tegevusi ning annab nende läbiviimiseks juhiseid, selgitusi ja näiteid.

Terviseprofili koostamise protsessi võib tinglikult jagada kaheks etapiks:

1) Ettevalmistav tegevus, mis hõlmab

- terviseprofili koostamise algatamist
- juhi määramist, meeskonna ja juhtrühma loomist
- profiili ulatuse ja mahu määratlemist
- andmeallikate väljaselgitamist
- partnerite määratlemist
- ekspertabi vajaduse väljaselgitamist
- tegevus- ja ajakava koostamist
- inimressursi vajaduse määratlemist ja eelarve koostamist

2) Põhitegevus, mis hõlmab

- andmete ja info kogumist ning salvestamist
- andmete ja info analüüsimist ning tõlgendamist terviseprobleemideks ja -vajadusteks, jätkutegevuse planeerimist
- tervise arendamise eesmärkide seadmist ja tegevuste planeerimist
- terviseprofili (ja tervise arendamise kava)* koostamist
- teavitusmaterjali koostamist ja erinevate sihtrühmade teavitamist profiili tulemustest
- terviseprofili koostamise protsessi hindamist

* juhul kui terviseprofili koostamise planeerimisel lepitakse kokku tervise arendamise kava koostamine

2.2. Profiili koostamise algatamine

Profiili koostamise võib algatada kas volikogu, linna-/vallavalitsus, valitsuse struktuuriüksus või keegi muu väljastpoolt omavalitsusorganeid. Enamasti tuleb algatus linna-/vallavalitsuses tervise- ja sotsiaalküsimustega tegelevatelt töötajatelt. Kui profiili koostamine on linna või valla valitsuselt toetuse saanud, on vajalik selle ametlik algatamine volikogu otsusega, mis tagab kogu protsessile poliitilise toetuse ja on aluseks vajalike ressursside eraldamisele. Kui ka omavalitsuse üldine praktika ei näe ette valdkondlike arendusdokumentide algatamist volikogu otsuse alusel, on seda tervisetemaatika puhul otstarbekas teha, kuna see valdkond hõlmab sisuliselt kõiki kohaliku elu valdkondi.

Enne profiili koostamise alustamist on asjakohane anda ülevaade tervisemõjuritest ja -mõjudest ning profiili koostamise eesmärkidest, ülesannetest, teostamisest ja tulemustest

- linna-/vallavolikogule ja selle komisjonidele
- linna-/vallavalitsuse erinevate valdkondade ametnikele, kes ei tegele oma igapäevaste tööülesannete täitmisel terviseaspektiga
- profiili koostamises osalevatele partnerinstitutsioonidele ja -organisatsioonidele
- linna-/vallaelanikele

2.3. Juhi määramine ning meeskonna ja juhtrühma loomine

Kuna terviseprofiili koostamise protsess eeldab kõigi eluvaldkondade esindajate kaasatust, ei saa see olla ühe spetsialisti või struktuuriüksuse kohustus. Protsessi võimalikult sujuvalt ja tõrgeteta läbiviimiseks on vaja määrata profiili koostamise juht ning moodustada meeskond ja juhtrühm. Kui volikogu otsuses profiili koostamise algatamise kohta ei ole määratud protsessi juhti ja meeskonna koosseisu, peaks seda tegema linna-/vallavalitsuse korraldusega, mis annab juhi ja meeskonna tegevusele ametliku aluse.

Profiili koostamise juht vastutab kogu protsessi kulgemise ja koordineerimise eest algusest lõpuni. Profiili koostamise juht võib olla nii linna-/vallavalitsuse töötaja kui ka mõne muu organisatsiooni esindaja. Oluline on, et sellel inimesel on lisaks protsessi- ja meeskonnajuhtimise suutlikkusele teadmised ka tervisemõjuritest ja -mõjudest, erinevatest eluvaldkondadest kohalikul tasandil ja omavalitsuse toimimisest.

Profiili koostamise meeskonna suurus ja koosseis võib omavalitsustes või maakondades olla erinev, sõltudes selle struktuurist ja ametiülesannete jaotusest. Oluline on tagada kõigi eluvaldkondade esindatus meeskonnas. Meeskonnatöökäsi võib olla vajalik kutsuda liikmeid muudest organisatsioonidest ja institutsioonidest. Samas tuleb jälgida, et meeskond oleks võimeline efektiivselt tegutsema. Meeskonna iga liige vastutab ühest või enamast valdkonnast kogutavate andmete ja info koondamise eest. Olukorras, kus samad või sarnased andmed puudutavad mitut valdkonda (nt rohealad võivad olla keskkonna või ruumilise planeerimise teema) või on valdkondade ülesed (nt demograafilised andmed), on vaja kokku leppida, kes konkreetsete andmete kogumise eest vastutab.

Protsessi edukaks korraldamiseks võib olla otstarbekas moodustada meeskonna liikmete juhitavad töörühmad, mis võimaldavad profiili koostamisse kaasata suurema hulga inimesi (nt partnerorganisatsioonidest või erinevate kogukonnarühmade esindajad) ning koguda ja analüüsida rohkem infot.

Profiili koostamise juhtrühma ülesanne on määratleda profiili ulatus, maht, koostamise perioodilisus, profiili vorm ja levitamine ning jälgida kogu protsessi toimumist. Juhtrühma suurus ja koosseis sõltuvad omavalitsuse või maakonna vajadustest ja tingimustest, sh oskus- ja ekspertteabe olemasolust ja kättesaadavusest. Juhtrühma koosseisu peaksid kuuluma terviseprofiili koostamise juht, tervisevaldkonna asjatundja(d), aga kindlasti ka poliitilise tasandi (linna-/vallavalitsuse ja/või -volikogu) esindajad.

Terviseprofiili koostamise meeskonna liikmed peaksid hõlmama järgmisi valdkondi:

- tervisedendus
 - tervisekaitse
 - tervishoiuteenused
 - sotsiaaltöö
 - lastekaitse
 - noorsootöö
 - haridus
 - kultuur
 - sport
 - korrakaitse
 - päästekorraldus
 - majandus ja ettevõtlus
 - keskkond
 - heakord
 - ruumiline planeerimine
 - liikluskorraldus ja transport
- jne

2.4. Profiili ulatus ja maht

Terviseprofiili koostamise ettevalmistavas etapis tuleb kokku leppida terviseprofiili ulatus ja maht. Käesoleva juhendmaterjali kolmas osa sisaldab vajalikeks ja soovituslikeks liigitatud indikaatorite loendit, mis võimaldab igal omavalitsusel ja maakonnal teha valiku, milliseid indikaatoreid oma terviseprofiili koostamisel kasutada. Vajalik võib olla koguda ka selliseid andmeid ja infot, millele indikaatorite loendis viidatud ei ole. Sellised andmed ja info hõlmavad kindlasti kogukonnaliikmete, erinevate valdkondade spetsialistide ja otsusetegijate arvamusi mitmesuguste terviseküsimuste ja -teemade kohta.

Vajalik on kokku leppida profiili koostamise ulatus. Kuna strateegilise planeerimise protsess on juba käivitatud ning profiili koostamisega ka selle esimene etapp läbitud ja teiste etappide läbimisele alus pandud, on soovitatav ja otstarbekas jätkata tegevust tervise arendamise kava koostamisega. Sellisel juhul on võimalik arendada profiil omavalitsuse või maakonna tervise arendamise kavaks.

2.5. Andmeallikad

Terviseprofiili koostamiseks vajalike ja kasulike andmete ja info maht on suur ja laiaulatuslik. Omavalitsuse või maakonna terviseprofiili koostamisel kasutatavate andmete ja info kokkuleppimisel on otstarbekas kohe välja selgitada, kas need on kättesaadavad, millistest allikatest need on kättesaadavad ja kas need on kättesaadavad mõistliku ressursikuluga. Kui selgub, et soovitud andmed ja info ei ole hõlpsasti kättesaadavad, siis tuleks uurida, kas vajalikku mõjurit on võimalik iseloomustada mingite muude andmete kaudu, millele on ligipääs olemas. Kui andmetele ja infole ligipääs ei ole varakult välja selgitatud, võib see tekitada probleeme andmete kogumisel.

Märkimisväärses mahus on erinevaid andmeid ja infot olemas omavalitsuse struktuuriüksustes ning omavalitsuse hallatavates asutustes ja munitsipaalasutustes. Erinevate arendusdokumentide koostamise ja muude ettevõtmiste käigus (nt

projektitaotluste sotsiaalmajanduslikud analüüsid) on kogutud ja analüüsitud andmeid ja infot, mida saab edukalt kasutada terviseprofili koostamisel.

Juhendmaterjali kolmandas, indikaatorite osas on väljapakutud indikaatorite juurde lisatud viited selle kohta, kust on vajalikku infot võimalik saada. Sellele lisaks võib omavalitsuse või maakonna terviseprofili jaoks väärtuslikku lisateavet saada nii omavalitsuses, maakonnas kui ka väljaspool neid asuvatelt organisatsioonidelt ja institutsioonidelt, kelle käsutuses võivad olla erinevate uuringute ja analüüside tulemused või statistilised andmed.

Väärtuslik allikmaterjal kogukonnarühmade või elanikkonna arvamuste ja vajaduste kohta on küsitlused ja uuringud. Kõigepealt tuleb välja selgitada, milliseid küsitlusi ja uuringuid on omavalitsuse või maavalitsuse erinevates struktuuriüksustes korraldatud ning koondada neis leiduv info. Seejärel on võimalik otsustada, kas ja milliseid küsitlusi ja uuringuid on vaja heatasemelise terviseprofili koostamiseks veel teha. Üks võimalik viis kogukonnaliikmete arvamuste ja vajaduste väljaselgitamiseks on omavalitsuse veebilehe või blogide kaudu korraldatavad foorumid.

2.6. Partnerid

Terviseprofili koostamise üks vältimatu võtmesõna on koostöö. Profili võimalikult hea kvaliteedi saavutamiseks on vajalik koostöö nii avaliku, era- kui ka kolmanda sektori vahel. Olulised koostööpartnerid võivad olla teised omavalitsused, avalikõiguslikud institutsioonid, mittetulundusühingud, seltsid, seltsingud ja muud organisatsioonid, mille tegevus on suunatud erinevate valdkondade ja teemadega tegelemisele.

Enne profili koostamise alustamist on oluline välja selgitada kõik võimalikud allikad ja viisid, mis on vajalikud omavalitsuse või maakonna kohta käivate andmete ja info kogumiseks. Koostööläbirääkimistel tuleb kindlasti arvestada erinevate valdkondade ja partnerite jaoks oluliste väärtuste, eesmärkide ja vajadustega. Partnerite esindajad võivad olla kaasatud profili koostamise meeskonda, töörühmadesse ja/või juhtrühma.

Esmapilgul on koostöö kõigile mõistetav sõna, et see aga edukaks kujuneks, on oluline silmas pidada mitut asjaolu. Hea koostöö eelduseks on partnerite ühiselt kokku lepitud väärtused, kõigile osapooltele ühtmoodi mõistetavad eesmärgid ning soov jõuda parima lahendini kõigi teadmisi ja oskusi maksimaalselt ära kasutades. Heade koostöötulemuste saavutamine nõuab pühendumust, aktiivset eestvedajat, läbimõeldud tegutsemist, kompromissivõimet ja pidevat omavahelist suhtlemist.

Terviseprofili koostamise võimalikud partnerid:

- teised omavalitsused
- haigla
- perearstid
- tervisekaitsetalitus
- keskkonnaamet
- politsei
- päästeamet
- külavanemad
- linnaosavanemad
- kogukonnaorganisatsioonid
- puuetega inimeste organisatsioonid
- lastekaitseorganisatsioonid
- keskkonnaorganisatsioonid
- tarbijakaitseorganisatsioonid
- spordiorganisatsioonid ja -klubid
- kultuuriorganisatsioonid
- koolide ja lasteaedade hoolekogud
- ettevõtjate organisatsioonid, suuremad ettevõtted piirkonnas
- erinevate kogukonnarühmade esindajad
- kohalikud meediakanalid

2.7. Ekspertabi

Enne profiili koostamise alustamist on vaja välja selgitada ka ekspertabi vajadus, näiteks küsitluste ja uuringute korraldamiseks, analüüsimiseks ning terviseprofiili ja teavitusematerjalide koostamiseks. Kogutud andmete ja info analüüsimine ning hindamine võivad kergesti saada komistuskiviks neis omavalitsustes, kus töötajaskond on väikesearvuline ja puudub vajalik kogemus. Ekspertabi vajaduse väljaselgitamine on oluline nii profiili koostamise ajakava kui ka eelarve kujundamise seisukohalt.

Otstarbekas on mitme omavalitsuse ja/või maavalitsuse vaheline koostöö näiteks küsitluste ja uuringute korraldamisel ning andmete ja info analüüsimisel. Näitena võib tuua Elva, Keila, Kuressaare, Paide, Põlva, Rakvere ja Viljandi linnade koostöö tervise liikumise strateegiate koostamisel, mille raames küsitles professionaalne uuringufirma elanikkonda kõigis nimetatud linnades ning koostas tulemuste põhjal iga linna kohta eraldi aruande ja kõiki linnu hõlmanud võrdleva aruande.

2.8. Tegevus- ja ajakava

Profiili koostamise algstaadiumis tuleb meeskonnal määratleda vajalikud tegevused, nende loogiline järjestus ja teostamiseks vajalik aeg, arvestades, et järgmise tegevuse alustamiseks vajalikud eelnevad tegevused oleksid ajaliselt kindlasti lõpetatud. Kokku on vaja leppida vaheetappide ajakava ja lõpetamise tähtajad, samuti määrata igale tegevusele konkreetne vastutaja. Tegevused tuleb võimalikult detailselt alategevusteks jaotada ning nende teostamise aeg planeerida nädalase täpsusega. Tegevus- ja ajakava koostamisel võib kasutada projektide planeerimisel kasutatavaid tehnikaid ja tarkvara, näiteks Gantti graafikut, mis võimaldab saada kiire ja kergesti mõistetava ülevaate tegevuste järjekorrast, nende teostamise ajast ja lõpetamise tähtaegadest.

Gantti graafiku lihtsustatud näide

Tegevus/Nädal		...	7.	8.	22.	23.	24.	...
...	x							
8.	Andmete ja info kogumine, analüüsimine		x	x	x				
8.1	Elanikkonna küsitlus		x	x	x				
8.1.1	küsitluse ettevalmistamine		x						
8.1.2	küsitluse läbiviimine			x					
8.1.3	Küsitluse tulemuste analüüsimine				x				
8.2	Statistiliste andmete kogumine		x	x	x				
...								
14.	Terviseprofiili koostamine				x		x	x	
...								
19.	Linna arengukavaga sidustamine								x
jne	jne								

2.9. Inimressurss ja eelarve

Kuna profiili koostamine on töö- ja ajamahukas protsess, tuleb enne selle alustamist välja selgitada, kes, millises mahus ja milliseid ülesandeid täidab. Vajalik on kindlaks teha, milliseid ülesandeid suudavad täita oma organisatsiooni töötajad, millise ekspertabi (nt küsitluste ja uuringute korraldamine ning analüüside ja profiili koostamine) järele on vajadus ja milliste tegevuste läbiviimine (nt profiili väljaandmine trükisena) on vaja teenusena osta. Kui profiili koostamine on algatatud ametlikult ning linna-/vallavalitsuse ja maavalitsuse ametnikke on sellesse panustamise vajadusest teavitatud, aitab see vältida vastuseisu töö ja ajaga osalemisele protsessis. Vajaduse korral tuleb arvestada koolitus(t)e korraldamisega. Enne tegevuse alustamist peab olema selge, kui suur on profiili koostamise eelarve.

2.10. Andmete ja info kogumine, salvestamine ning säilitamine

Andmete kogumine

See etapp hõlmab fakte, arve, hinnanguid, arvamusi ja kogemusi sisaldavate kvantitatiivsete ja kvalitatiivsete andmete kogumist eelnevalt kokku lepitud ja määratletud andmeallikatest.

Kogukonna kaasatus on terviseprofiili koostamise oluline põhimõte, mis tõstab profiili kvaliteeti, lisab sellele usaldusväarsust ja annab laiapõhjalisuse. Kuna kogukonna kaasamise eesmärk on võimestada inimesi aktiivsemalt osalema neid puudutavate terviseküsimuste arutamises, tuleb vältida kogukonna pelgalt formaalset kaasatust. Formaalsus ei võimalda jõuda kogukonnaliikmete tegelike arvamusteni ning kogukonnas võib kergesti tekkida tunne, et seda tegelikult ei tahetagi.

Kogukonna kaasamise formaalsust aitab vältida kogukonna osalemise tasanditega arvestamine. Alati ei ole võimalik ega otstarbekas rakendada osalustasandi kõrgeimat astet. Osalustasand tuleb valida sõltuvalt sellest, missugust infot on vaja saada ja milline on kaasatava kogukonnarühma suutlikkus. Andmete kogumise käigus võib paluda kogukonnal määratleda ka terviseprobleemid ja -vajadused.

Osalustasandite tabelit saab arvesse võtta ka tervise arendamise kava koostamisel.

Osalus- tasand	Osalejate tegevus	Näide
Kõrge 	Omab kontrolli	Organisatsioon palub kogukonnal välja selgitada probleemid ja teha kõik olulised otsused eesmärkide ja vahendite kohta. Tahab eesmärgi saavutamiseks aidata kogukonda igal sammul.
 	Organisatsioon on delegeerinud võimu	Organisatsioon määratleb probleemid ja esitab need kogukonnale. Selgitab piiranguid ja palub kogukonnal teha otsuseid, mis sisestatakse profiili või plaani ja mida kogukond aktsepteerib.
 	Osaleb koostamises	Organisatsioon esitleb esialgset profiili või plaani muudatuste tegemiseks neile, keda plaan mõjutab. Oodatud on kerged muudatused plaanis.
 	Annab nõu	Organisatsioon esitleb profiili või plaani ja kutsub üles küsima. On valmis plaani muutma ainult äärmisel juhul.
 	Konsulteerib	Organisatsioon püüab profiili või plaani propageerida. Püüab luua toetust aktsepteerimise hõlbustamiseks või anda piisavaid lubadusi seoses profiili või plaaniga, et saavutada administratiivne nõusolek.
 	Saab infot	Organisatsioon koostab plaani või profiili ja teavitab sellest. Kogukond kutsutakse kokku informatsiooni andmise eesmärgil. Oodatakse profiili või plaaniga nõustumist.
Madal	Puudub	Kogukonnale ei räägita midagi.

Kogukonna ja selle rühmadega suhtlemiseks on mitu võimalust ja viisi ning igas omavalitsuses on välja kujunenud teatud praktikad kogukonna või selle rühmade arvamuste teadasaamiseks erinevatel teemadel. Läbiproovitud häid praktikaid tuleb kindlasti jätkata. Kogukonna kaasamise varem kasutamata viiside ja vormide rakendamiseks võib olla vajalik kogukonnaliikmetele eelnevalt koolitus(t)e korraldamine.

Kogukonnaliikmetelt arvamuste ja info küsimiseks on kasulik rakendada tänapäevaseid suhtlusvahendeid, nagu veebifoorumid ja blogid. Arvestada tuleb aga sellega, et niisugused vahendid ei ole tõenäoliselt sobivad kõigi kogukonnarühmadega suhtlemiseks.

Andmete salvestamine ja säilitamine

Terviseprofili koostamise lihtsustamiseks on välja töötatud andmesalvestusmaatriks Exceli tabelina, mis on allalaaditav aadressilt www.terviseinfo.ee ja kuhu profiili koostaja saab sisestada kõik arvulised andmed. Tabeli täitmiseks on soovitatav ette võtta indikaatorite loetelu, mis sisaldab viidet vajalike andmete allika(te)le. Leitud soovitud andmed tuleb kanda tabelisse. Sisestatud arvude alusel joonistab Excel automaatselt graafikud. Kordajate puhul joonistatakse ka graafikud, mis toovad välja võrdluse Eesti vastava näitajaga.

Kui andmed pärinevad mõnest üleriigilisest või muust andmekogust, siis on vajalik säilitada täpne viide andmeallikale koos kuupäevalise andmete avaldamise seisuga. Eraldi lahter on jäetud kommentaaride jaoks, kuhu tabeli täitja saab vajalikku lisainformatsiooni lisada (nt indikaatori vastutav täitja vms).

Pärast iga indikaatori täitmist on soovitatav kogu töö salvestada.

Ka nende andmete ja info kohta, mis ei pärine üleriigilistest andmekogudest, on teadmatuse ja segaduse vältimiseks profiili hilisemal uuendamisel või uue profiili koostamisel äärmiselt vajalik salvestada ja säilitada info selle kohta, millisest organisatsioonist, struktuuriüksusest ja millise ametniku/töötaja käest on profiilis kasutatavad andmed saadud ning millist ajaperioodi või ajalist seisu need kajastavad. Selle info saab lisada Exceli tabelisse kommentaari lahtrisse.

2.11. Andmete analüüsimine ja tõlgendamine

Omaavalitsuse või maakonna andmete analüüsi tulemused tõlgendatakse terviseprobleemideks ja -vajadusteks. Vajadusi saab rühmitada mitmel moel, tavaliselt eristatakse normatiivseid vajadusi (ametnike sõnastatud), tajutud vajadusi (kohalike elanike sõnastatud) ja võrreldavaid vajadusi (sõnastatud võrreldes teise kogukonna või teenusega).

Erinevates valdkondades on hulk terviseõjureid, mille kvaliteedile on rahvusvaheliste või riiklike standarditega ja seadusandlike aktidega kehtestatud normatiivsed piirväärtused (nt joogivesi, heitvesi, õhk, müra, jäätmekäitlus, teedeehitus, tänavavalgustus, klassiruumide valgustus ja ventilatsioon). Kui on kogutud andmeid selliste indikaatorite kohta, saab neid kehtivate normide suhtes analüüsida.

On olukordi, kus näitajad jäävad küll kehtestatud normide piiridesse, kuid on piirväärtuse lähedal ja püsivad sellistena pikema aja vältel. Võimalik on analüüsida, kas selline olukord võib avaldada tervisele negatiivset mõju ja kas olukord nõuab sekkumist (nt müratase ei ületa lubatud norme, aga selle mõjupiirkonnas viibivad või elavad inimesed on häiritud).

Vajalik on võrrelda analüüsitavas omaavalitsuses saadud tulemusi teiste omaavalitsustega maakonnas või Eesti keskmiste näitajatega. Maakonna analüüsimisel on asjakohane võrdlus teiste maakondadega ja Eesti keskmiste näitajatega. Võrdlemiseks kättesaadavatele allikatele on viidatud juhendmaterjali kolmandas, indikaatorite osas. Selline võrdlus aitab kaasa lõplike hinnangute kujundamisele.

Kui mõni näitaja on halvemuse olukorda tekitades märgatavalt suurem või väiksem kas siis võrdluses teiste omaavalitsustega maakonnas või Eesti keskmise näitajaga, on vajalik võimaluse korral kirjeldada sellise olukorra põhjuseid. Näiteks on alkoholimüügikohtade arvu ja elanike arvu suhe oluliselt suurem võrreldes Eesti keskmisega. Kui tegemist on aktiivse turismi piirkonnaga, võib omaavalitsuse territooriumil kaupade ja teenuste tarbijate arv

kohalike elanike arvuga võrreldes olla mitmekordselt suurem. Kui ei oleks turiste, kahaneks müügikohtade arv märgatavalt, sest puuduks turg.

Hinnangu kujundamisel erinevate tegurite tervisemõjudest võib ilmnedu vajadus lisaandmete või info järele. Kui selgub, et alusandmed ei anna piisavat teavet mõju adekvaatseks hindamiseks, tuleb võimaluse korral koguda täiendavat infot. Kui lisainfot saada ei õnnestu, tuleb hoiduda spekulatiivsest hinnangust.

2.12. Profiili koostamine, tulemuste esitamine ja levitamine

Profiili koostamine ja tulemuste esitamine

Kui kogutud andmed ja info on probleemideks ja vajadusteks tõlgendatud, on järgmine tegevus profiili koostamine ehk profiili tulemuste ja leidude ning nende alusel määratletud eesmärkide ja sekkumiste võimalikult efektiivne esitamine. Profiili eesmärk on anda kogukonnale, otsusetegijaile ja erinevate valdkondade spetsialistidele edasiseks tegutsemiseks piisavalt põhjalik ülevaade omavalitsuse või maakonna elanike ja elukeskkonna tervises seisundist. Probleemide ja vajaduste kõrval ei tohi unustada positiivse rõhutamisega, kuna see innustab tegutsema.

Profiil sisaldab minimaalselt

- ülevaadet kogutud andmetest
- kogukonna tekstilist ja graafilist kirjeldust tervist ning heaolu mõjutavate sotsiaalsete, keskkondlike ja majanduslike tegurite kaudu
- terviseprobleemide ja -vajaduste kirjeldust ning probleemide lahendamiseks ja vajaduste rahuldamiseks võimalike meetmete, tegevuste ja ressursside kirjeldust

Kui profiili koostamise ettevalmistavas etapis on kokku lepitud, et profiilist kujundatakse tervise arendamise kava, tuleb profiilis määratletud probleemide ja vajaduste põhjal seada paremate tervisetulemiteni jõudmiseks vajalikud üksikasjalikud eesmärgid ja tegevused nende saavutamiseks. Nii eesmärgid kui ka tegevused on vajalik prioritseerida ja analüüsida nende teostatavust õiguslikust, ajalisest ja rahalisest aspektist.

Tervise arendamise kava koostamisel tuleb välja selgitada, millised tervisetemaatikaga seonduvad eesmärgid on seatud ja tegevused planeeritud erinevate eluvaldkondade

arendamiseks omavalitsuses või maakonnas. Neid tegevusi, mis on planeeritud teistes valdkondades ja kus nende teostamiseks on vajalikud ressursid, kompetents ja pädevus, ei ole otstarbekas planeerida tervise arendamise kavasse.

Soovitav on aga anda nendest tegevustest tervise arendamise kavas ülevaade ja selgitada nende mõju tervise arendamisele. Niisugused tegevused võivad olla näiteks terviseradade ehitamine, liiklusohutuse kampaania läbiviimine, laste ja noorte vabaaja sisustamise võimaluste loomine ja koolikohustuse täitmise tagamise meetmed. Nende tegevuste elluviimisel on soovitatav teha koostööd vastavate valdkondade spetsialistidega.

Tervitatav on profiili tulemustest lähtuv tervisespetsialistide initsiatiiv tervisega seotud probleemide lahendamise algatamiseks. Väljapakutavast lahendist ja selle teostamiseks vajaminevatest ressurssidest sõltuvalt tuleb tegevused planeerida sellesse valdkonda, kus nende elluviimine on kõige tõenäolisem.

Nii profiil kui ka tervise arendamise kava võivad ühe võimalusena olla üles ehitatud teemavaldkondade kaupa (vt III osa). Kui omavalitsuses või maakonnas on olemas varasem praktika, võib järgida seda või leida muu ülesehituse viisi.

Tervise arendamise kava sisaldab

- visiooni ehk üldeesmärki
- väärtusi
- ülevaadet kogutud andmetest
- kogukonna tekstilist ja graafilist kirjeldust tervist ja heaolu mõjutavate sotsiaalsete, keskkondlike ning majanduslike tegurite kaudu
- terviseprobleemide ja -vajaduste kirjeldust
- tervise arendamise eesmärke
- eesmärkide saavutamise strateegiat
- eesmärkide saavutamiseks planeeritud tegevusi
- tegevuste ajakava
- tegevusteks vajalike ressursside kirjeldust
- tegevuste eest vastutajate kirjeldust

Enne koostamise alustamist on vajalik põhjalikult läbi mõelda, millisel kujul profiil välja anda ja millistele tingimustele see vastama peaks.

Profiili tulemuste esitamisel on vaja silmas pidada

- selgust – esitada tulemused nii, et need on selgelt ja üheselt mõistetavad
- lühidust – esitada tulemused võimalikult kokkuvõtlikult, kuid veenduda nende piisavas põhjalikkuses efektiivse edasise tegutsemise võimaldamiseks
- korrektsust – veenduda, et info on korrektne ja tugineb faktidele
- sobivust – kasutada erinevaid esitlusviise erinevate sihtrühmade (kogukonnaliikmed, eri valdkondade spetsialistid, otsusetegijad) kõnetamiseks

Levitamine

Et profiili tulemustest kõiki sihtrühmi efektiivselt teavitada ja võimaldada profiili hõlpsasti kättesaadavus, on vajalik läbi mõelda, millisel kujul ja viisil teavitusmaterjali levitada. Otstarbekas võib olla sihtrühmi arvestades koostada mitu tulemuste esitamise versiooni, mille põhjalikkus ja pikkus on erinevad. Lühikese tutvustava materjali kasutamine tekitab tõenäoliselt huvi profiiliga põhjalikumalt tutvuda. Kindlasti tuleb tagada täismahus profiili kättesaadavuse võimalus kõigile.

Pärast profiili valmimist on soovitatav kasutada kõiki olemasolevaid kanaleid selle avalikuks esitlemiseks: omavalitsuse või maavalitsuse koduleheküljel internetis, pressiteade, pressikonverents, omavalitsuse infoleht, maakonna ajaleht, kohalik raadio, kohtumised kogukonnarühmadega jne. Kui profiil on omavalitsuse või maavalitsuse interneti koduleheküljel kättesaadav, võib elektronposti teel saata vajaliku lingi omavalitsuses või maakonnas asuvatele organisatsioonidele ja ettevõtetele, kutsudes neid üles profiiliga tutvuma.

Esitlege profiili tulemusi

- volikogule
- volikogu komisjonidele
- linna-/vallavalitsusele
- linna-/vallavalitsuse ametnikele
- maavalitsuse ametnikele
- profiili koostamise partneritele
- omavalitsuse hallatavatele asutustele
- munitsipaalasutustele
- kogukonna erineva suunitlusega organisatsioonidele
- ettevõtjatele
- kogukonnarühmadele

2.13. Profiili koostamise protsessi hindamine

Terviseprofiili koostamise protsessile hinnangu andmine on eriti oluline pärast esimese profiili valmimist. Esmakordselt selle mahuka protsessi ettevõtmisel on loomulik, et kõiki nüansse ei suudeta ette näha. Otstarbekas on aga analüüsida selle protsessi läbiviimist pärast selle lõppemist ning koostada kokkuvõtte neist aspektidest, mida tuleks järgmise profiili koostamise juures kindlasti arvesse võtta.

Andke hinnang järgmistele aspektidele:

Koostamine

- Kas profiili algatamiseks tehtud ettevalmistused olid piisavad?
- Kas meeskonna suurus ja koosseis olid adekvaatsed?
- Kas profiili kokkulepitud ulatus ja maht võimaldasid töö tõrgeteta sujumise?
- Kas valitud andmeallikad võimaldasid piisava info kogumise?
- Kas kogukonna kaasamiseks olid valitud õiged lähenemisviisid?
- Kas partnerid olid õigesti valitud?
- Kas ekspertabi vajadus oli õigesti hinnatud?
- Kas tegevus- ja ajakavast ning eelarvest suudeti kinni pidada?
- Kas profiili avalik esitlemine oli korraldatud rahuldaval tasemel?

Profiili sisu

- Kas profiil sisaldab kogu vajalikku infot?
- Kas analüüsi järeldused olid kogukonnale ja otsusetegijatele selgesti mõistetavad?
- Kas määratletud terviseprobleemid ja -vajadused vastasid kogukonna ootustele?

Mõju

- Kas otsusetegijate ja kogukonna tagasiside profiili kohta oli piisav?
- Kas otsusetegijad toetasid seatud eesmärgi ja nende saavutamiseks plaanitud tegevusi?

2.14. Profiili koostamise järjepidevus

Äärmiselt oluline on terviseprofiili järjepidevuse tagamine ja regulaarne uuendamine. Ainult terviseprofiili regulaarne uuendamine ja koostamine võimaldavad võrrelda elanikkonna tervise seisundi muutumist omavalitsuses või maakonnas aja jooksul. Järjepidevus võimaldab hinnata teostatud tegevuste efektiivsust. Kuna elukeskkonna tingimused aja jooksul muutuvad, aitab terviseprofiili uuendamine välja selgitada uued terviseprobleemid ja -vajadused, korrigeerida või seada uusi eesmärgi ning kavandada uusi või jätkutegevusi.

Terviseprofiili koostamise sageduse otsustab iga omavalitsus või maavalitsus vastavalt oma vajadustele. Otstarbekas on võtta põhjalikum töö ette koos omavalitsuse või maakonna uue arengukava koostamisega. Kui terviseprofiili koostamise käigus kogutud andmed ja info säilitatakse omavalitsuse või maavalitsuse elektroonilises andmebaasis, on kerge täiendada andmeid ja uuendada infot. Andmete ja info uuendamise regulaarsuse otsustab omavalitsus ja maavalitsus. Kõiki andmeid ei ole võimalik ega vajalik uuendada igal aastal, kuid korralikult hallatav andmebaas hõlbustab terviseprofiili uuendamist. Et kord juba loodud andmebaas ei jääks pärast profiili valmimist unarusse, on vaja määrata konkreetne isik, kes andmebaasi haldamise eest vastutab. Järjepidevuse tekkimiseks ja tagamiseks on äärmiselt vajalik

määrata see struktuuriüksus või ametnik, kes vastutab profiili uuendamise ja täiendamise eest ning jälgib, et vajalikud uuendused ja täiendused jõuavad igal aastal korrigeeritavasse linna/valla arengukava versiooni.

Et mitte lasta tähelepanu terviseküsimustelt pärast profiili koostamist hajuda, on soovitatav anda volikogule kord aastas ülevaade tervise arendamise kavas ja/või omavalitsuse arengukavas tervise arendamiseks planeeritud tegevuste kulgemisest ja saavutatud tulemustest. Samuti peaks sellekohast infot andma elanikkonnale, et tagada kogukonna huvi püsimine terviseküsimuste vastu omavalitsuses.

Järgmise profiili koostamist peaks alustama ülevaatelise hinnanguga eelmise profiili tulemustest ja saavutustest ning hinnanguga eelmise profiili tugevustest ja nõrkustest.

2.15. Loogilise raamistiku maatriks terviseprofiili koostamise planeerimise abivahendina

Loogilise raamistiku meetod on levinud abivahend projektide, programmide ja protsesside planeerimisel ja hindamisel. Lisaks loogilise raamistiku meetodile on võimalik kasutada ka muid planeerimismeetodeid. Loogilise raamistiku meetodi eelis seisneb selles, et see aitab terviklikult, süstematiseeritult ja selgesti struktureeritult läbi mõelda kogu protsessi ning vältida laialivalguvust ja tupikut plaanide koostamisel.

Meetod on hästi rakendatav nii profiili koostamise protsessi (nt profiili ulatuse ja mahu määratlemine) kui ka profiili leidudel rajaneva tervise arendamise tegevuskava koostamisel.

Kuna tervisetemaatika on laiaulatuslik, võib koostada mitu maatriksit, seades üldeesmärgid temaatiliste eemärkide kaupa. Eraldi maatriksid võib koostada näiteks tervist toetava keskkonna või lastele tervisliku ja turvalise arengu tagamise kohta. Üks maatriks on otstarbekas üles ehitada mitte enama kui 3–5 eesmärgi saavutamisele orienteerituna. Ühes maatriksis peaksid sisalduma sarnased eesmärgid. Kui valida eesmärgid erinevatest eluvaldkondadest, võib protsessi läbitöötamine raskesti hoomatavaks muutuda.

Loogilise raamistiku koostamise kaks etappi

ANALÜÜSIETAPP	PLANEERIMISE ETAPP
<ul style="list-style-type: none">● Sihtrühmade analüüs – potentsiaalsete peamiste sihtrühmade määratlemine ja iseloomustamine (võib olla kogu elanikkond või valitud kogukonnarühmad)	<ul style="list-style-type: none">● Loogilise maatriksi koostamine – protsessi struktuuri määratlemine, selle sisemise loogika ja riskide testimine; mõõdetavate eduindikaatorite formuleerimine
<ul style="list-style-type: none">● Probleemi analüüs – peamiste probleemide, võimaluste ja takistuste/kitsaskohtade määratlemine; põhjus-tagajärg seoste leidmine	<ul style="list-style-type: none">● Tegevuste planeerimine – tegevuste järjestuse ja sõltuvuse määratlemine; nende hinnangulise kestvuse määratlemine; vastutuse/kohustuste määramine
<ul style="list-style-type: none">● Eesmärgi analüüs – määratletud probleemidest lahendite tuletamine; vahendite ja suhete määratlemine	<ul style="list-style-type: none">● Ressursside planeerimine – tegevuskava alusel sisendite ja eelarveplaani koostamine
<ul style="list-style-type: none">● Strateegia analüüs – erinevate strateegiate määratlemine lahendite saavutamiseks; kõige kohasema strateegia valimine	

Analüüsietapp

Sihtrühmade analüüs

Sihtrühmad on üksikisikud, kogukonnarühmad või elanikkond, keda kavandavad eesmärgid, tegevused ja nende tulemid otseselt või kaudselt, positiivselt või negatiivselt mõjutavad.

1. Määratlege arenguprobleem või -võimalus, millele on terviseprofili protsess suunatud.
2. Määratlege kõik need rühmad, kes on oluliselt huvitatud/puudutatud terviseprofili protsessist.
3. Uurige nende rühmade terviseprofili protsessiga seotud rolle, erinevaid huvisid, võimalust ja suutlikkust terviseprofili protsessis osaleda (tugevused ja nõrkused).
4. Määratlege koostöövõimaluse või huvide konflikti ulatus sihtrühmade vahelistes suhetes.
5. Töödelge saadud infot ja rakendage sellest asjasse puutuv osa terviseprofili protsessi kavandis.

Probleemi analüüs

Määratletakse mingi olemasoleva olukorra negatiivsed aspektid ja luuakse põhjus-tagajärg seosed määratletud probleemide vahel.

1. Defineerige analüüsi raamistik ja teema.
2. Määratlege olulisemad probleemid, millega sihtrühmad silmitsi seisavad (Milles probleem seisneb? Kellel on probleem(id)?)
3. Põhjus-tagajärg seoste analüüsimise ja selgitamise hõlbustamiseks visualiseerige probleem diagrammina ehk probleemipuuna.

Eesmärkide analüüs

See on metodoloogiline lähenemine, mida kasutatakse selleks, et

- kirjeldada tulevikuolukorda pärast praeguste probleemide lahendamist/leevendamist;
- määratleda eesmärkide hierarhia;
- illustreerida meede-tulemi suhteid diagrammis.

Probleemipuu “negatiivsed olukorrad” muudetakse lahenditeks, mis väljenduvad “positiivsetes saavutustes”, nt “vähe võimalusi vaba aja tegevusteks” ● “vaba aja tegevuste valik on mitmekesine”. Need positiivsed saavutused ongi eesmärgid, millest moodustatakse eesmärkide hierarhia ehk eesmärgipuu.

Strateegia analüüs

Sihtrühmade, probleemide ja eesmärkide analüüsimisel tuleb arutada võimalikke meetmeid, mida saab rakendada, või raskusi, mis võivad ette tulla probleemide lahendamisel. Neid võimalikke teemasid ja valikuid tuleb protsessi tõenäolise ulatuse määratlemise hõlbustamiseks detailsemalt käsitleda enne protsessi detailse plaani koostamist.

Planeerimise etapp

Sihtrühmade, probleemide, eesmärkide ja strateegiate analüüsi tulemusi kasutatakse loogilise maatriksi koostamiseks.

<u>Protsessi kirjeldus</u>	<u>Tõendusindikaatorid</u>	<u>Tõenduse meetodid</u>	<u>Eeldused, riskid</u>
1.	2.	3.	4.
Üldine eesmärk: laiem arenguline mõju, millesse protsess panustab riiklikul, kohalikul või sektoraalsel tasandil (seos mingi poliitika või sektoraalse programmiga, st võib olla ulatuslikuma programmi osa ja kuuluda riikliku programmi eesmärgi alla).	Mõõdab üldise eesmärgi saavutamise panustamise ulatust. Kasutatakse hindamisel.	Info ja meetodite allikad, mida kasutatakse selle panuse kohta andmete kogumiseks ja esitamiseks (sh kes ja millal / kui tihti).	
Otsene eesmärk: arenguline tulemus kindla ajaperioodi lõpus – eeldatavad kasud sihtrühma(de)le.	Aitab leida vastuse küsimusele “Kuidas me saame teada, kas eesmärk on saavutatud?”. Peab sisaldama asjakohaseid üksikasju kvantiteedi, kvaliteedi ja aja kohta.	Info ja meetodite allikad, mida kasutatakse selle küsimuse vastuse kohta andmete kogumiseks ja esitamiseks (sh kes ja millal / kui tihti).	Välised tegurid, mis võivad mõjutada otsese eesmärgi kaudu üldise eesmärgi saavutamist positiivselt või negatiivselt.
Tulemus(ed) ehk väljund(id): tulemused, milleni kindla ajaperioodi jooksul jõutakse.	Aitab leida vastuse küsimusele “Kuidas me saame teada, kas tulemused on saavutatud?”. Peab sisaldama asjakohaseid üksikasju kvantiteedi, kvaliteedi ja aja kohta.	Info ja meetodite allikad, mida kasutatakse selle küsimuse vastuse kohta andmete kogumiseks ja esitamiseks (sh kes ja millal / kui tihti).	Välised tegurid, mis võivad mõjutada väljundite kaudu otsese eesmärgi saavutamist positiivselt või negatiivselt.
Tegevused: tegevused, mis tuleb teostada, et planeeritud tulemusteni jõuda.	Siin tuuakse üldjuhul kokkuvõtte sisenditest/ressurssidest, mis on tegevuste teostamiseks vajalikud.	Siin tuuakse üldjuhul kokkuvõtte vajalike sisendite/ressursside maksumused/eelarve.	Välised tegurid, mis võivad mõjutada tegevuste kaudu tulemuste saavutamist positiivselt või negatiivselt.

Veerg 1

Sekumisloogika ehk protsessi kirjeldus näitab protsessi vertikaalset loogikat. Iga kõrgem tasand on seotud madalamaga ja vastupidi. Kui, siis on põhjuslikud seosed.

Lugedes eesmärgihierarhiat alt üles, saame teha järgmise kokkuvõtte:

KUI on tagatud piisavalt vajalikke ressursse, SIIS saab teostada tegevusi;
KUI tegevused on teostatud, SIIS saavutatakse tulemused;
KUI tulemused saavutatakse, SIIS jõutakse otsese eesmärgini;
KUI jõutakse otsese eesmärgini, SIIS sellega panustatakse üldisesse eesmärki.

Vastupidises suunas lugedes saame teha kokkuvõtte:

KUI soovime panustada üldisesse eesmärki, SIIS peame saavutama otsese eesmärgi;
KUI soovime saavutada otsest eesmärki, SIIS peame looma projekti väljundid;
KUI soovime luua projekti väljundeid, SIIS peame teostama projekti tegevusi;
KUI soovime projekti tegevusi teostada, SIIS peame rakendama määratletud ressursid.

Tasandite omavahelist loogikat saab kontrollida ka järgmiste küsimustega:

- Kas ressursid on piisavad, et teostada vajalikke tegevusi?
- Kas tegevused on piisavad, et saavutada soovitud tulemused/väljundid?
- Kas väljundid on sellised, et nende abil on võimalik saavutada otsest eesmärki?
- Kas otsene eesmärk aitab liikuda üldise eesmärgi saavutamise suunas?

Iga eesmärk peab olema SMART (ingl tark, asjalik)

- Spetsiifiline, mis kehtib terviseprofiili protsessi kohta.
- Mõõdetav ehk arvuliste ja/või kvaliteedinäitajatega kirjeldatav.
- Ajaliselt määratletud ehk eesmärgi saavutamise aega täpsustav.
- Realistlik ehk antud tingimustes teostatav.
- Täpne ehk ebamäärasust ja mitmeti mõistetavust vältiv.

Veerud 2 ja 3

Tõendusindikaatorid ja tõenduse meetodid moodustavad protsessi horisontaalse loogika, nad aitavad kontrollida eesmärkide saavutatavust ning moodustavad protsessi mõõtmise/monitooringu ja hindamise süsteemi aluse. Need peavad andma vastuse küsimusele "Kuidas me saame teada, kas see, mida me planeerisime tegelikkuses, toimib või mitte? Kuidas ja kust me saame protsessi edukusele kinnitust?".

Hea indikaator peab ka SMART olema

- Spetsiifiline lähtuvalt eesmärgist, mida ta mõõtma peab.
- Mõõdetav kvantitatiivselt või kvalitatiivselt.
- Aktsepteeritava maksumuse eest kättesaadav.
- Relevantne ehk info vajadusest lähtuvalt asjakohane.
- Täpselt ajastatud, et teada eesmärgi/sihi saavutamise eeldatavat aega.

Veerg 4

Eeldused ja riskid on vertikaalse loogika osa ja vastavad küsimusele "Millised välised tegurid võivad mõjutada protsessi elluviimist ja protsessist tulenevate kasude jätkusuutlikkust pikaajalises perspektiivis?".

Maatriksisse pange ainult need eeldused, mis on terviseprofili protsessi õnnestumiseks olulise tähtsusega.

Esile kerkivate riskide korral tuleb kaaluda, kas neid on võimalik kõrvaldada või leevendada sellise tasemeni, mis ei ohusta protsessi elluviimist ja jätkusuutlikkust. Kui riske ei saa kõrvaldada/vähendada, tuleb kaaluda protsessi muutmise võimalust selliselt, et need riskid ei pärsiks protsessi edukust.

Maatriksi täitmise järjestus

Protsessi kirjeldus	Tõendus- indikaatorid	Tõenduse meetodid	Eeldused, riskid
Üldine eesmärk 1	8	9	
Otsene eesmärk 2	10	11	7
Tulemus/Väljund 3	12	13	6
Tegevused 4			5

III OSA: INDIKAATORID

3.1. Ülevaade indikaatoritest

Ükskõik millise teema käsitlemisel tekib alati küsimus, missugused indikaatorid on sobilikud ja vajalikud valitud teema kohta asjasse puutuva ja tõepärase info saamiseks. Tervisemõjude hindamise alustamisel võib indikaatorite väljaselgitamine olla segadusse ajav, sest tervise teema on tõepoolest laiaulatuslik ning võimalike mõõdikute maht ja varieeruvus on suur. Käesolevas osas esitatud indikaatorite pakett on koostatud eesmärgiga abistada terviseprofiili koostajaid erinevate tervisemõjurite kohta andmete ja info kogumisel. Järgnevatel lehekülgedel toodud indikaatorite loend ei ole kindlasti ainuvõimalik ja ammendav, lisaks siintooduile on võimalik saada asjakohast infot veel mitut teist indikaatorit kasutades. Küll aga annab siintoodud indikaatorite pakett aluse omavalitsuse ja/või maakonna elanike terviseseisundi ning tervisele mõju avaldavate tegurite kirjeldamiseks ja hindamiseks. Lisaks indikaatorite alusel kogutavatele arvulistele ja kirjelduslikele andmetele on vajalik ja oluline koguda nii kogukonnaliikmete kui ka erinevate valdkondade spetsialistide arvamusi ja hinnanguid elukeskkonna tingimuste kohta.

Paketis toodud indikaatorid on liigitatud kahte rühma:

- vajalikud indikaatorid: sellesse valikusse on koondatud need mõõdikud, mis annavad alusinfo terviseseisundi hindamiseks omavalitsuses või maakonnas;
- soovituslikud indikaatorid: sellesse valikusse on koondatud need mõõdikud, mis annavad võimaluse erinevate olukordade ja vajaduste kohta üksikasjalikumate teabe saamiseks.

Siinne indikaatorite loend annab võimaluse valida, kas kasutada neid kõiki või teha nende hulgast valik. Loendis sisalduvate indikaatorite kasutamine on vabatahtlik. Iga omavalitsus ja maakond otsustab oma eripärade ja vajaduste põhjal, mille kohta andmeid koguda ja milliseid indikaatoreid kasutada.

Iga loendis oleva indikaatori kohta on esitatud seda selgitav kirjeldus, selle soovituslik esitusviis, andmeallikas ja kommentaarid selle kohta, mida antud indikaator hinnata võimaldab. Kui indikaator sisaldab üldkordajat, mis eeldab arvutamist, on antud ka arvutamise meetod. Üldkordaja on suhtarv, mis võimaldab võrdlust teiste omavalitsuste, maakondade ja Eesti vastavate näitajatega.

Kõik andmed, mis võimaldavad toetada terviseprofiili koostamist, ei ole paraku omavalitsuste kaupa kättesaadavad. Kui sellised andmed on kättesaadavad maakonna kohta, võib kasutada maakondlikke andmeid omavalitsuse profiili koostamisel juhul, kui on teada, et olukord omavalitsuses ei erine oluliselt olukorrast maakonnas üldiselt. Omavalitsuse profiilis maakondlikke andmete kasutamisel tuleb see profiilis ära märkida.

Indikaatorid koos selgitustega on kättesaadavad aadressil www.terviseinfo.ee (loend toodud osas 3.4).

3.2. Ülevaade teemavaldkondadest

Indikaatorite teemavaldkonnad põhinevad rahvastiku tervise arengukavas aastateks 2009–2020 esitatud valdkondlikul jaotusel ning neile eelneb valdkondade ülene üldandmete blokk.

A. Sotsiaalne sidusus ja võrdsed võimalused (tööturu situatsioon, toimetulek, kaasatus kogukonna tegevustesse)

Sotsiaalne sidusus kogukondlikus võtmes tähendab seda, et selle liikmed hoiavad kokku, osalevad mitmesuguste ühenduste ja rühmade tegevuses, tunnevad oma naabreid ja suhtlevad nendega. Kogukond suudab kindlustada oma liikmete heaolu vältides lõhestumist ja tõrjutust.

Sotsiaalse sidususe mõõtmiseks võib hinnata kodanikuühenduste tugevust ja tegevust: liikmete arv, organisatsioonide arv elanikkonna kohta, kooskäimise sagedus jne. Head näitajad on spordi- ja terviseklubide liikmelisus, kodaniku- ja ühiskondlikud ühendused, religioossed ühendused (sh kirik), ametiühingud, ettevõtjate ühendused, kutseühingud, ametiliidud, heategevusorganisatsioonid, poliititsed organisatsioonid jne.

Sotsiaalset sidusust ja toimetulekut iseloomustavad ka tööhõive, vaesuse ja kihistumise näitajad, rahaliste sissetulekute suurus, tarbimiskulude suurus, omavalitsuse tulumaksu laekumine jne, sest need näitajad määravad paljuski kohaliku omavalitsuse võimalused elanike heaolu tagamisel. Kohaliku tasandi võimul on märkimisväärsed võimalused sotsiaalse sidususe arengu mõjutamiseks seadusandlike aktide, finantsotsuste ja prioriteetide kujundamise kaudu.

B. Laste ja noorte turvaline areng

Selles valdkonnas kirjeldatakse selliseid lapse tervist ja arengut mõjutavaid tegureid nagu vanus, sugu, pärilikud omadused, haritus, sotsiaalsed oskused ja eluviis. Laste arengule ja tervisele avaldab suurt mõju neid ümbritsev sotsiaalne võrgustik, vanemate, vanavanemate ning sõprade eluviis, eeskuju, teadmised ja oskused.

Lapse tervist mõjutavad kodused elamistingimused, kodukoha loodus- ja tehiskeskonna tingimused ning lasteaia- ja koolikeskkond. Lisaks neile on oluliseks mõjutajaks üldine sotsiaal-majanduslik keskkond, sh haridus- ja tervishoiusüsteem ning töötus ja vaesus. Laste tervise ja arengu seisukohalt on olulised mõjurid immuniseerimine ja nõustamine; tervisehäirete varajane avastamine; laste koolitee ohutus; liikluskorraldus ja tänavavalgustus; regulaarne liiklusalane ennetustöö; mänguväljakud; liikluslinnakud; noortekeskused; laste- ja noorteklubid; kuritegevusele, narkomaaniale ja lapsi ahistavale või vägivaldsele käitumisele suunatud ennetustöö; tunnustuse avaldamine inimestele ja ettevõtetele, kes on erilisel silma paistnud laste- ja noorte olukorra parandamisel jne.

C. Tervislik elu-, õpi- ja töökeskkond

Inimese igapäevase töö-, õpi- ja elukeskkonna korraldus määrab suuresti tema psühhosotsiaalse heaolu ja tervisliku seisundi. Kvaliteetne joogivesi, puhas õhk, ohutu ja täisväärtuslik toit ning head elu- ja töötingimused kindlustavad hea tervise ja tööjõudluse. Tervise säilitamiseks ja parendamiseks on oluline väärtustada ja arendada keskkonnatervise valdkonda. Tulemuslikud on keskkonna ohutegurite nagu reostus, müra, nakkushaiguste levik jms, kahjuliku toime vähendamine või kõrvaldamine koordineeritud ja operatiivse

korralduse kaudu ning turvalise ja tervist toetava töö-, õpi- ja elukeskkonna arendamine. Oluline on motiveerida tööandjaid kaitsma inimese tervist ja keskkonda.

Kirjeldatavad elemendid antud valdkonnas annavad ülevaate looduslikust ja tehiskeskkonnast tulenevate bioloogiliste, keemiliste ja füüsikaliste tegurite mõjust inimese tervisele. Oluline on hinnata omavalitsuse territooriumil asuvate objektide terviseriske ning teavitada neist ja nende ohjamise meetmetest elanikkonda. Selle valdkonna indikaatorite kirjeldamine annab võimaluse planeerida tegevusi liiklus-, olme-, töö- ja vaba aja vigastuste vältimiseks ning turvalise ja ohutu keskkonna koordineeritud arendamiseks.

D. Tervislik eluviis

Optimaalsel kehalisel aktiivsusel, tasakaalustatud toitumisel, turvalisel liiklus-, vaba aja ja seksuaalkäitumisel ning sõltuvust tekitavate kahjulike harjumuste puudumisel on positiivne mõju paljude haiguste ennetamisele ja tervisepotentsiaali väljaarendamisele. Teades kogukonna toitumis- ja liikumisharjumusi, alkoholi- ja tubakatarbimist ning omades ülevaadet ohtlikust ja vägivaldsest käitumisest, on võimalik suunata investeeringuid tervislikke valikuid soodustavasse elukeskkonda: tasakaalustatud toiduvaliku kättesaadavusse; sportimisvõimaluste, huvitegevuste ja vaba aja veetmise kohtadesse ning terviseinfo, ennetusabinõude, tugigruppide ja nõustamis- ja terviseteenuste kättesaadavusse.

E. Terviseteenused

Iga inimese jaoks on oluline terviseteenuste kättesaadavus ja kvaliteet. Efektive meditsiini- ja rahvaterviseteenuste korraldus ja osutamine aitab palju kaasa tervisenäitajate paranemisele. Oluline on jõuda paikkondlike osapoolte vaheliste tervisevõrgustike tekkimiseni, mille eesmärk on koordineerida tegevusi nende teostamiseks tervishoidlikul viisil. Selle valdkonna indikaatorid annavad infot osutatavate teenuste kvaliteedist ja kättesaadavusest kogukonnale.

3.3. Andmebaaside ja andmeesitlussüsteemide tutvustus

Eesti Statistikaameti andmebaas ning tervisestatistika ja terviseuuringute andmeesitlussüsteem on peamised andmekogud, mis sisaldavad terviseprofili jaoks vajalikke andmeid elektrooniliselt.

Eesti Statistikaameti andmebaas

(<http://pub.stat.ee/px-web.2001/dialog/statfile2.asp>)

Eesti Statistikaameti andmebaas koosneb statistika andmebaasist ja regionaalarengu andmebaasist. Statistika andmebaas esitab riiklikku statistikat, s.o andmeid, mida statistikaamet kogub Vabariigi Valitsuse kinnitatud riiklike statistiliste vaatlustega. Regionaalarengu andmebaas hõlmab peale riikliku piirkondliku statistika ka väljaspool riiklike statistilisi vaatlusi saadud andmeid (nt ministeeriumide ja ametite andmekogud), mis on tähistatud lühendiga MRS – mitteriiklik statistika.

Mõlemas andmebaasis on neli suuremat valdkonda:

- keskkond
- majandus
- rahvastik
- sotsiaalelu

Lisaks on esitatud ka 2000. aasta rahvaloenduse ja 2001. aasta põllumajandusloenduse andmed.

Tervisestatistika ja terviseuuringute andmeesitlussüsteem

Tervisestatistika ja terviseuuringute andmeesitlussüsteem on tervisega seotud statistika ja uuringute tulemuste elektrooniline publitseerimise viis. Tervisestatistika ja terviseuuringute andmeesitlussüsteem on loodud Euroopa Sotsiaalfondi programmi „Tervislikke valikuid toetavad meetmed 2008–2009“ raames ning on abiks tervisega seotud terviseprofiili indikaatorite leidmisel. Andmeesitlussüsteem koosneb kuuest põhivaldkonnast, mis jagunevad alamvaldkondadeks:

- rahvastiku üldnäitajad (rahvaarv, sündid, surmad, abordid);
- haigestumus (esmashaigestumus ja erinevatesse haigustesse haigestumus);
- tervishoiuteenuse kasutamine (arsti ambulatoorsed vastuvõttud ja koduviisidid, kirurgilised protseduurid, diagnostika ja ravimenetlused, päevaravi, haiglaravi, kiirabi ja EMO jms);
- tervishoiu ressursid (tervishoiutöötajad, täidetud ametikohad, tunnipalk, ravivoodid jne);
- tervisekäitumine ja teised küsitlusuuringute andmed (Eesti terviseuuring, Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuring ja kooliõpilaste tervisekäitumise uuring);
- tervist edendavad asutused (tervist edendavad koolid, lasteaiad ja töökohad).

Mõlemast nimetatud andmebaasist on võimalik leida piirkondlikku statistikat, sh näitajaid, mida ei ole terviseprofiili indikaatorites otseselt käsitletud. Kui see info toob esile mõne teie piirkonnas olulise teguri, on soovitatav ka see profiilis välja tuua ning mitte piirduda juhistes väljapakutud näitajatega. Andmete kasutamisel tuleb kindlasti viidata allikale ning kasutatud veebilingi kõrval lisada olemasolu korral kuupäev ja tabeli number. Kui sama näitaja on avaldatud mitmes tabelis, on hilisemal andmete uuendamisel raske ainult kasutatud näitaja alusel algallikat uuesti leida.

Mõlema andmebaasi kasutamine on tasuta ning iga valdkonna juures on lingi all „Mõisted ja meetodika“ toodud kontaktisik, kelle poole saab pöörduda lisapäringute tegemiseks. Kuna kõik andmed ei ole kättesaadavad kas siis omavalitsuse tasandil või iga omavalitsuse kohta, ei pruugi lisapäring soovitud vastust anda. Statistikaametile esitatud iga lisapäring, mis nõuab neilt eraldi tööd, on tasuline. Tervisestatistika ja terviseuuringute andmeesitlussüsteemile lisapäringute tegemine on tasuta.

3.4. Indikaatorite loend

Allpool nimetatud indikaatorid koos selgitustega on kättesaadavad aadressil www.terviseinfo.ee.

1. ÜLDANDMED

- Pindala
- Rahvastiku soo- ja vanusjaotus
- Asustustihedus
- Elussünnid
- Surmad
- Loomulik iive
- Kohaliku omavalitsuse eelarve
- Tulumaksu laekumine
- Rahvastiku rahvuslik jaotus
- Elussünnid ema vanuse järgi
- Sisseränne
- Väljaränne
- Rändesaldo
- Esmahaigestumuskordaja pahaloomulistesse kasvajatesse
- Esmahaigestumuskordaja tuberkuloosi
- Laste surmad
- Standarditud suremuskordaja 100 000 elaniku kohta
- Standarditud suremuskordaja vereringeelundite haigustesse
- Standarditud suremuskordaja pahaloomulistesse kasvajatesse
- Standarditud suremuskordaja välispõhjustesse
- Demograafiline tööturusurve indeks

2. SOTSIAALNE SIDUSUS JA VÕRDESED VÕIMALUSED

2.1. Tööturu situatsioon

- Maksumaksjad
- Keskmine brutotulu
- Miinimumpalga saajad
- Hõivatud
- Majanduslikult aktiivsed üksused/ettevõtted
- Töötus
- Tööjõus osalemise määr

2.2. Toimetulek

- Ravikindlustusega kaetud
- Toimetulekutoetused
- Sotsiaaltoetused
- Sotsiaalteenused
- Suhtelise vaesuse määr

2.3. Kaasatus kogukonna tegevustesse

- Kogukonna motivaatorid
- Elanike kaasamine
- Naabrivalve piirkondade arv
- Kultuurielus osalemise ja kultuuri tarbimise võimalus

3. LASTE JA NOORTE TURVALINE NING TERVISLIK ARENG

- Õpilaste arv haridusasutustes
- Koolikohustuse täitmine
- Noorte süüteod

- Laste ja noortega tegelevad asutused
- Lastele ohutu elu- ja õpikeskkond
- Kooli/lasteaia tervise teenuse olemasolu
- Kohaliku omavalitsuse initsiatiiv ja toetused tagamaks teenuste kättesaadavust
- Laste subjektiivne tervisehinnang
- Ülekaaluliste ja rasvunud kooliõpilaste osakaal
- Kanepit proovinud õpilaste osakaal
- Koolitoit
- Õpilastransport

4. TERVISLIK ELU-, ÕPI- JA TÖÖKESKKOND

- Tervist edendavad töökohad
- Tervist edendavad lasteaiad
- Tervist edendavad koolid
- Huvitegevuse ja vaba aja veetmise kohad
- Üldkasutatavad spordirajatised ja terviserajad
- Transport ja teedevõrk
- Keskkonna mõjurid
- Kuriteod
- Liikluskuriteod ja -õnnetused
- Tulekahjud
- Alkoholi müüvad kauplused
- Kohaliku omavalitsuse alkoholipoliitika
- Tööõnnetused
- Kõrgendatud riskiga objektid
- Juhtumikorralduste skeemide olemasolu
- Puukborrelioosi ja -entsefaliiti nakatumine
- Hulkuvad loomad

5. TERVISLIK ELUVIIS

- Joobes juhid
- Tervise teabe kättesaadavus
- Tervislikku eluviisi toetavad üritused paikkonnas
- Ülekaaluliste/rasvunute osakaal
- Subjektiivne tervise enesehinnang
- Toitumine
- Füüsiline aktiivsus
- Alkoholi tarbimine
- Suitsetamine
- Narkootiliste ainete tarbimine
- Kondoomi kasutamine
- Uued HIV-nakkusjuhud
- Seksuaalsel teel levivad haigusjuhud
- Helkuri kasutamine
- Turvavöö kasutamine

6. TERVISETEENUSED

- Tervise teenuseid pakkuvad asutused
- Nõustamisteenuste kättesaadavus
- Kuni 2-aastaste laste hõlmatus immuniseerimisega
- Olulisemad tervise teenuseprojektid

LISALUGEMIST

Linna terviseprofiilid. Kuidas anda aru tervisest linnas.
WHO Euroopa piirkonna büroo, 1995.

Tervise ja jätkusuutliku arengu planeerimine linnas. Euroopa jätkusuutliku arengu ja tervise sari.
WHO Euroopa piirkonna büroo, 1997.

Tervise sotsiaalsed determinandid. Veenvad tõendid
WHO Euroopa piirkonna büroo, 1998.

Kogukonna osalus kohalikus tervisearenduses ja jätkusuutlikus arengus.
WHO, 2002.

Rahvuslikud tervislike linnade võrgustikud.
WHO, 2003.

Tervisedenduse teooria ja praktika I. Sissejuhatus salutoloogiasse
Anu Kasmel, Andrus Lipand. Tallinn 2007.

ISBN: 978-9949-9009-4-7